

következtetésekhez jutott, tanulmánya elsősorban mégis ásvány-kőzet-tani jellegű.

Elnök végül megköszönve a nagy számban megjelent társulati tagok és vendégek érdeklődését a szakülés tudományos munkássága iránt, az ülést bezárja.

2. Jegyzőkönyv.

a Magyarhoni Földtani Társulat 1940. április hó 3-án, szerdán délután 5 órakor tartott szaküléséről.

Elnök: Papp Károly, a földtan ny. r. tanára.

Megjelentek: Bartók Lajos, Bogsch László, Buday György, Dorner Irma, Ebényi Gyula, Emszt Kálmán, Endrédi Endre, Erdélyi János, Fekete Zoltán, Gedeon Tihámér, Györfly Magda, Hegedűs Gyula, Horusitzky Ferenc, Hornsitzky Henrik, Jugovics Lajos, Káposztás Pál, Koch Sándor, Körössy László, Kullhay Gyula, Majzou László, Méhes Kálmán, Mottl Mária, idősebb és ifjabb Noszky Jenő, Papp Ferenc, Papp Simon, Pávai Vajna Ferenc, Péja Győző, Praszmnén Hona, Rozlozsnik Pál, Schröter Zoltán, Scherf Emil, Sik Károly, Sümeghy József, Szalai Tibor, Szentcs Ferenc, Szepesházy Kálmán, Szimon Andor, Sztrókay Kálmán, Takáts Tibor, Török László, Tregele Kálmán, Vajk Raul, Vankovszky Gyula, Vigh Gyula, Vitális István, Wein György, Zsivny Viktor társulati tagok és számos vendég.

Papp Károly elnök a következő beszéddel nyitja meg az ülést:

„Igen tisztelt Szakülés!

Mielőtt szakülésünk tárgysorozatára térnénk át, méltóztassék megengedni, hogy röviden megemlékezzek arról a veszteségről, amely a magyar néppel rokon finn-nemzetet az orosz szovjet köztársasággal vívott harcok során érte.

Az alig 4 millió főnyi kis nemzet a 183 milliós orosz birodalom hadseregét több mint 3 hónapig feltartóztatta, azonban a múlt hó közepén kénytelen volt békét kötni.

Tudvalevő, hogy az ezer tó Országá — Suomi — az 1809-ik év óta Oroszországgal egyesített nagy fejedelemség volt, s a nagy-fejedelem címet több mint száz éven át az Orosz Czárokok viselték. A világháború után 1918-ban önálló állammá alakult, amelynek területe 388.000 km²-t tett ki. A múlt hónapban kötött békekötéssel elveszítette területének 10 %-át, gazdasági és bányászati vesztesége is 10 % körül van. Lakosai közül a múlt háborúban 60.000 lélek veszett el; egyébként az Orosz szovjetnek átadott területéről minden finn lakos eltávozott. A Szovjetúniónak átadott területről 480.000 ember tért vissza a mai Finnországba.

Ha visszagondolunk régi hazánk veszteségeire, — amikor 20 évvel ezelőtt országunknak csaknem 70 %-át veszítettük, — ehhez képest a finnek vesztesége aránylag *csekélynek* mondható, mindazáltal mély szomorúsággal vesszük tudomásul a velünk rokon nemzet fiainak szenvedéseit.

A finnek nemzeti geológiai intézete Helsinkiben, már az 1885 év óta fennáll, s a következő 1886-ik évben a geológiai társulat is megerősítik. — Az előadó szerint a Dunántúlra a helveciai időben érkezik

alakult, az agrogeológiai osztály azonban csak az 1926-ik évben létesült. Mind a három intézmény szakszerű munkásságával és kiadványaival az egész művelt világ elismerését kivívta. Geológiai kiadványaik 22 kötetben a múlt évben már a 126-ik füzetnél tartottak. Sárga színű füžeteiket mindig örömmel vártuk.

Bemutatom itt Finnországnak 2 geológiai térképét. A régebbi még a Finn-nagyhercegség térképe 1910-ből, a nagyhírű *Sederholm* geológus alkotása, amely 1:2,000,000 mértékben Finnország prequaternér viszonyait tünteti fel, tehát a tk. geológiai térkép.

A másik térkép már az önnálló finn állam idejéből 1929-ből származik, s ez a világháború után a petsamói tengerparttal megnagyobodott ország quaternér viszonyait ábrázolja, tehát *agrogeológiai* térkép, *Sauramo* műve.

Egy harmadik térkép az 1940. március 13-i békekötés folytán megsonkított ország területét ábrázolja, amely körülbelül 350.000 km²-t tesz ki.

Az elmúlt hónap végén *Laitakari* profsszor, a finn geológiai intézet igazgatója körirattal fordult a nagyvilág geológiai intézményeihez, amelyben a finn geológiai intézet veszteségeit feltárja.

Felkérem *Zsivny Viktor* magyar nemzeti múzeumi igazgató urat, mint a finn viszonyok kitünő ismerőjét, hogy *Laitakari* igazgató úr körleveleit ismertetni szíveskedjék.

Zsivny Viktor választmányi tag erre felolvassa *Laitakari Aarne* egyetemi tanár, a Finn Geológiai Intézet igazgatója 1940. március havában kelt köriratát, amely német nyelven a világ geológusaihoz szól. A finnlandi Helsinki (Bulevardi 29. sz.) *Geologinen Toimikunta Suomi* nevet viselő földtani intézet palotáját a szovjet-orosz repülők szétrombolták, s ennek felépítésére az intézet igazgatója gyűjtést indít a földkerekség geológusai között.

A Magyarhoni Földtani Társulat tagjai a finn geológiai intézet felépítésére azonnal adakoztak.* A szakülés ezután áttér a tárgysorozatra.

1. Elnök felkéri *Dr. Szalai Tibor* egyetemi magántanár geológust előadásának megtartására.

Szalai Tibor „*A Dunántúli miocén*“ című előadásában a következőket mondotta:

A Dunántúlon a miocén négy megkülönböztethető területet árasztott el. Ezek: Az ÉK-i vagy várpalotai, a DK-i vagy meesekei, a DNy-i vagy bndafapusztai és a Ny-i vagy a Keleti Alpesekhez simló terület. — E területek faunája egymástól különbözik, az üledékek kiékelődése pedig megfigyelhető, így tehát megállapítható, hogy e területek a miocénben el voltak egymástól különítve. E felfogást az alaphegységbe lejutó, a miocént azonban nem harántoló fúrások is meg-

* A 106 pengőnyi adományt *Zsivny Viktor* múzeumi igazgató úr a finn követséghez juttatta. Az időközben Rómába áthelyezett *Onni Talas* finn követ Budapesten 1940. június 12-én kelt 2.125 sz. magyar nyelvű levélben köszönte meg a 106 pengőnyi adományt.

a miocén tenger. Ez a transzgresszió összhangban áll más területek hasonló viszonyaival. Nevezetesen ekkor jut a mediterrán fauna terület kapcsolatba a boreális fauna területtel. Ekkor mélyül ki a kapcsolat a perialpin depresszió keresztül a bécsi medence és a nyugati mediterrán terület között. Ily módon tehát még a burdigáliában szárazon állott hatalmas területek jutnak a tenger uralma alá. Megindul a boreális alakoknak dél felé való vándorlása. Ekkor jelennek meg a boreális alakok a dunántúli helvécei emeletben is. Figyelemre méltó azonban, hogy kevés számú képviselővel tűnnek fel s e tekintetben is a dunántúli miocén sok hasonlóságot mutat az olaszországi viszonyokkal. Megállapítható, hogy a dunántúli miocén közelebb áll az olasz, mint a franciaországi miocénhez, jeléül annak, hogy közelebbi éghajlati és ösföldrajzi viszonyokról van itt szó. Megjegyzi a szerző, hogy az Olaszország felé irányuló ösföldrajzi kapcsolatok iránya ma még pontosan nem nyomozható. — A következőkben a szerkezeti viszonyokkal foglalkozva utal arra, hogy az auversienben a Vörösvári—Nagykovácsi- és a Dorogmedence között kiemelkedő gát, melyről Ferenczi István számolt be, többé-kevésbé a helvécei korig fennmaradt és elzárta a *várpalotai területet* a gáttól ÉK-re húzódó tengertől. Az idős stájer kéregmozgás szynorogén sülyedése megszünteti e gátat, ugyanekkor a *Meesck területén* is szynorogén sülyedés lép fel és így mind két területre benyomul a helvécei tenger. — A fiatal stájer kéregmozgásnak is jelentős nyoma van a Dunántúlon. Nevezetesen id. Lóczy Lajos tanulmányából tudjuk, hogy a Dunántúlon a mediterránban magashegység állott. E magashegység jelenlétére id. Lóczy annak denudációs termékeiből, a kavicsokból következtet. Az előadó a kavicsok rétegtani helyzetéből arra következtet, hogy ez a hegység a fiatal stájer kéregmozgás hatására emelkedett ki. — Végül megállapítja, hogy a szerkezeti változásokkal áll kapcsolatban a dunántúli biotópok kialakulása épúgy, mint az is, hogy a miocén csak a helvécei korban jelenik meg e területen.

Szalai Tibor előadásához a következő hozzászólások, illetőleg megjegyzések hangzottak el:

a) Pávai Vajna Ferenc dr. m. k. főbányatanácsos:

Az előadó ösföldrajzi, öslénytani és tektonikai megfigyeléssel azt bizonyítják, hogy a Dunántúl a helvécei időben is pásztság szerkezetű volt. A középső miocénre vonatkozó, részletes megfigyeléseken alapuló említett felfogás beleillik az általam már több alkalommal kifejtett szerkezeti képbe. Eszerint az általam harmadik Alpes-kárpáti közbenső tömegnek nevezett medence geosynklinálisokból és ezek közt fekvő ősi szerkezetű tagokból áll. E szerkezet a variszki időktől, mint látjuk a helvécei korig, sőt tovább a harmadkor végéig, illetőleg a geodéziai és geofizikai vizsgálatok megállapításai nyomán napjainkig követhető. Az üledékképződés a szerkezethez igazodik. Így tehát, amint arra az előadó is utal, az üledékképződés a szerkezeti alakulásokat következménye. Megállapítható tehát, hogy a

tektonikai viszonyok helyes felismerése szabja meg a hazai föld megismerésének útját.

b) Horusitzky Ferenc hozzászólása:

Felteszi a kérdést, hogy azok a faunisztikus különbségek, melyek alapján az előadó szárazföldi pásztákkal elválasztott különálló tengeri szedimentáció területeket tételez fel, nem magyarázhatók-e kielégítően az eltérő fáciesviszonyokkal? A dunántúli fúrások mioén slirje, és a várpalotai—meesei mioén fáciesei olymértékben eltérőek, hogy érthetően nem tartalmazhatnak közös faunaelemeket.

c) Mottl Mária dr. a következőket jegyzi meg:

Szapár-Jásdról Éhik *Antracotherium* cf. *Valdenset* ismertett. Ez a terminális bélyegű faj Sieber R. szerint a felső stampiai emeletre jellemző. Az aquitan emeletben Európában *Antracotherium* már nincs, helyét *Brachyodusok* és *Paleochoreusok* foglalják el. Nagyobb valószínűség szól amellett, hogy a szápár-jásdi Anthr.-os rétegek még az alattuk lévő rupelii agyagsorozathoz tartoznak.

d) Sehréter Zoltán hozzászólva az előadáshoz, megjegyzi, hogy a várpalotai helvét emeletbeli állatvilág tanulmányozásánál ezt a faunát érdekesen össze lehetne hasonlítani a herendi helvét képződmények állatvilágával; ez a grundi jellegű állattársulás kissé eltér amattól. A Magyar nyugati vasút építésénél találták Herenden egyebek mellett mioénünk legszebb esigafaját, a *Pereiraea gervaisi* Véz-t, amely pl. Várpalotán eddig ismeretlen.

e) Szalai Tibor zárószavában válaszol Sehréter és Horusitzky F. hozzászólásaira. Megemlíti: van sok részletkérdés, amellyel nem foglalkozik. Ezért nem tér ki pl. a *Pereiraea Gervaisi*-t is tartalmazó Herend környéki rétegek tárgyalására sem. — A mioén tenger határainak megrajzolását az üledékek kiékelődése nyomán eszközözi. Úgy látja, hogy a Dnnántúlon az üledékek kiékelődését a fúrások adatai nyomán sokszor teljes biztonsággal megállapíthatjuk. Így pl. a Tapolea és Balatonföldvár környéki 10 m vastagságú üledékek a Várpalota környéki több 100 m vastagságú üledékek mellett arra utalnak, hogy ezen a területen kiékelődés következett be. A várpalotai terület határa tehát itt vonható meg. Szalai már előadásában is utal a Földközi tenger-vidéki és a Dunántúli helvetien hasonló voltára, amiből a két terület ösföldrajzi kapcsolataira gondol; azt azonban, hogy a kapcsolatot megteremtő tengerágak minő irányokat követtek, nem jelöli meg.

2. A második előadást Sík Károly dr. tartotta „*Alföldi talajszelvény felvételek*“ címen, számos vetített kép bemutatásával.

Előadó bevezetésében ismertette a talajfelvétel és talajtérképezés fontosságát tudományos és gyakorlati szempontból. Bemutatta a talajszelvények vázlatos feltüntetésének fejlődését a Treitz-féle 1902 és 1903-ban megjelent Paliesi-tó környékének és Szeged vidékének agrogeológiai térképein. Majd az 1935-ben megjelent Sigmond-féle dinamikai talajtípus térképéről szólt és megemlíttette a termelés-

technikai talajterképeket, amelyeknek magyarázófüzetében találjuk a talajszelvényvázlatokat.

Ezután áttért előadó Alsódabas és Ráckeve 1:25.000 méretű térképlapjainak talajtani ismertetésére és 34 általa készített, részben színes fényképfelvételen mutatta be egyrészt a vidék arenlátát, másrészt az előforduló jellegzetes talajszelvényeket. Zárószavaiban hangsúlyozta, hogy az egyes vidékek talajtani leírásánál nélkülözhetetlen néhány jó fényképfelvétellel kiegészíteni az elmondottakat, mert így feltétlenül mélyebb betekintést nyerünk a talajtani és növénytermesztési viszonyokba, mintha csak pusztá leírást adunk.

3. A harmadik előadó Kőrössy László műegyetemi tanársegéd volt, aki „Hernádzsádány környékének földtani viszonyai” címen tartotta Társulatunkban első előadását. (Az előadás teljes szövege Közlönyünk jelen füzetének 83—109. oldalain jelent meg 9 ábrával.) Kőrössy László előadásához Kulhay Gyula dr. a következő szavakat fűzte:

Örömmel hallotta Kőrössy előadását, melyet a legnehezebb időben, még a esch megszállás alatt kezdett vizsgálatairól bemutatott. Területen a Háthegységhez nagyon hasonló viszonyokat talált. Az említett *Phryganidium* maradvány arról tanuskodik, hogy a szarmata tenger ekkor már csaknem kiédesedett.

Elnök a magas színvonalú hozzászólásokat lezárva, köszönetet mond Szalai Tibor, Sík Károly és Kőrössy László előadó uraknak, valamint a hozzászólásokban résztvevő összes tagtárs uraknak, s megköszönve a tagok szíves érdeklődését a szakülés tárgyai iránt, az ülést berekeszti.

3. Jegyzőkönyv.

a Magyarhoni Földtani Társulat választmányának 1940. március hó 6-án tartott üléséről.

Elnök: Papp Károly.

Jelen voltak: Horusitzky Henrik szakosztályi elnök, Telegdi Róth Károly másodelnök, Horusitzky Ferenc elsőtítkár, Bartkó Lajos másodtítkár, Aseher Kálmán pénztáros; továbbá Böhm Ferenc, Fekete Jenő, Lóczy Lajos, Noszky Jenő, Papp Simon, Rozlozsnik Pál, Segréter Zoltán, Sümeghy József, Sztrókay Kálmán, Vigh Gyula, Vitális István, Zsivny Viktor választmányi tagok. — Távolmaradásukat kimentették Emszt Kálmán és Pávai Vajna Ferenc választmányi tagok.

Elnök az ülést megnyitva, a jegyzőkönyv hitelesítésére felkéri Lóczy Lajos és Rozlozsnik Pál választmányi tag urakat.

1. Elnök amidőn az 1940 február 14-i közgyűlés határozata alapján az elnöki tisztséget elfoglalja, úgy a maga, mint elnöktársa és a titkárok nevében kéri az igen tisztelt Választmánytól a tisztikar támogatását. A tisztikar megbízatása csak az 1940-ik polgári évre szól, minthogy a három éves ciklus a következő évi közgyűlésen jár le, amikor a tisztikar és a választmány tagjainak választása együttesen történik.